

III.

Otec Raniero Cantalamessa
Advent 2003 v pápežskej kúrii
Druhá homília

„I keby som mal ísť tmavou dolinou...“

Jedného dňa František z Assisi zvolal: „Cisár Karol, Orlando a Oliver, všetci paladíni a statoční bojovníci, udatní v bojoch, ktorí v pote tváre a s námahou prenasledovali zradcov až na smrť, ich víťazstvo nad nimi je slávne a nezabudnuteľné. A napokon títo svätí mučeníci padli v boji pre vieru v Krista. Teraz však mnohí iba rozprávajú o ich činoch a chcú požívať úctu a slávu od ľudí.“

Svätec v jednom zo svojich Napomenutí vysvetlil, čo tým chcel povedať: „My, Pánovi služobníci, sa môžeme veľmi hanbiť. Svätí konali veľké skutky a my, ktorí len opisujeme a ohlasujeme veci, čo urobili, chceme mať slávu a česť.“ Tieto slová mi ako neúprosne znamenie prichádzajú na um vo chvíli, keď si sadám k druhej meditácii o svätosti Matky Terezy z Kalkaty.

1. V temnote noci

Čo sa stalo potom, keď Matka Tereza povedala svoje „áno“ božskému vnuknutiu, aby opustila všetko a oddala sa službe najchudobnejším z chudobných? Svet pozná všetko to, čo sa dialo okolo nej: príchod prvých spoločníčok, cirkevné schválenie, závrtný rozvoj jej charitatívnej činnosti. Nikto však, až do jej smrti nevedel, čo sa odohrávalo v jej vnútri.

Odhaliли to osobné denníky a listy adresované duchovnému vodcovi, ktoré boli zverejnené pri príležitosti jej blahorečenia: „Začiatkom nového života v službe chudobným ju zahalila temnota útlaku.“ Aby sme nadobudli predstavu, v akej hustej tme sa ocitla, postačí pár krátkych úryvkov:

„V duši mám tak veľa rozporov, veľmi hlbokú túžbu po Bohu, takú hlbokú, až je to bolestivé, utrpenie neustále – nechcená Bohom, odstrčená, prázdna, bez viery, bez lásky, bez nadšenia ... Nebo pre mňa nič neznamená, podobá sa prázdnote.“

V prežívaní Matky Terezy nebolo ťažké okamžite spoznať klasický prípad toho, čo odborníci na mysticismus, počnúc svätým Jánom z Kríža, zvyčajne nazývajú temná noc ducha. Dojemný opis tohto štádia duchovného života podáva Tauler:

„Teraz sme natoľko opustení, že už viac nemáme poznanie o Bohu. Upadáme do takého trápenia, že vôbec nevieme, či sme niekedy boli na správnej ceste. Nevieme ani, či Boh vôbec existuje alebo nie, alebo či sme živí a či mŕtvi. Zmocňuje sa nás taký žiaľ, ktorý nás núti myslieť si, že nás utláča celý ten šíry svet. Už neprežívame, ani nepoznáme Boha, ba sa nám zdá, že aj všetko ostatné je neznesiteľné. Akoby sme boli uväznení medzi dvoma stenami.“

Všetko nasvedčuje tomu, že táto temnota sprevádzala Matku Terezu až po smrť, s krátkou prestávkou roku 1958, počas ktorej víťazoslávne napísala: „Dnes je moja duša plná lásky, nevýslovnej radosti, nezlomným spoločenstvom lásky.“ Ak od určitého okamihu o noci viac nehovorí, nie je to preto, že noc sa skončila, ale skôr preto, že si zvykla na život v nej. Nielenže ju prijala, ale spoznala s ňou spojenú neobyčajnú milosť.

„Začala som milovať svoju temnotu, lebo verím, že je súčasťou, veľmi malou súčasťou, Ježišovej temnoty a bolesti na zemi.“

Najvoňavejším kvietkom noci Matky Terezy je ticho, ktorým ju zahalila. Bála sa, že ak o nej bude hovoriť, upriami pozornosť na seba. Dokonca ľudia, ktorí jej boli najbližší, nemali až do konca najmenej podozrenie o Matkiných vnútorných mukách. Na jej príkaz musel duchovný vodca zničiť všetky jej listy a ak sa niektoré uchovali, tak len preto, že s jej povolením urobil kópie pre arcibiskupa a budúceho kardinála T. Picachyho, ktoré sa našli po jeho smrti. Našťastie pre nás, arcibiskup sa odmietol podvoliť žiadosti Matky, ktorá aj jeho prosila, aby ich zničil.

Najzákernejšie nebezpečenstvo pre dušu v temnej noci ducha spočíva v uvedomení si, že ide presne o temnú noc, ktorú prežívali veľkí mystici pred ňou a preto je súčasťou kruhu vyvolených duší. S Božou milosťou sa Matka Tereza tomuto nebezpečenstvu vyhla tým, že svoje trápenie ukryla pred všetkými pod stály úsmev.

„Je samý úsmev – takéto poznámky počuť od sestier a ľudí – myslia si, že celé moje bytie je preniknuté vierou, dôverou a láskou. ... Keby len vedeli – moja veselosť je len pláštikom, ktorým ukrývam prázdnotu a úbohosť.“

Známy púštny otec hovorí: „Nezáleží na tom, aké veľké je tvoje utrpenie; víťazstvo nad ním spočíva v tichu.“ Matka Tereza to praktizovala priam hrdinským spôsobom.

2. Matka Tereza z Kalkaty a páter Pio z Pietrelcina

Pri príležitosti kanonizácie pátra Pia z Pietrelcina niektorí laickí pozorovatelia vyslovili myšlienku, že svätosť mystika pátra Pia sa zdá byť zastaraná v porovnaní s modernou svätosťou Matky Terezy – sväticou dobročinnosti. Teraz spoznávame, že aj Matka Tereza bola mystičkou (že páter Pio bol tiež svätcom dobročinnosti dostatočne dokazuje jeho práca pre „úľavu v utrpení“)!

Je chybou dávať do protikladu tieto dve línie kresťanskej svätosti, ktoré, naopak, často vidíme v zázračnej jednote, to jest, v najvyššej kontemplácii a najväčšom skutku. Svätú Katarínu z Genoy (?), považovanú za jednu z vrcholov mysticizmu, vyhlásil Pius XII. za patrónku nemocníc v Taliansku. Jej práca i práca jej nasledovníčok pre chudobných a nevyliciteľne chorých nám veľmi pripomína dielo Matky Terezy za našich čias.

Pri príležitosti blahorečenia Matky Terezy ju jeden indický autor opísal v nádhernom článku ako „Gándiho sestru.“ Tieto dve veľké duše, týchto dvoch Mahatmov modernej Indie, spája nepochybne veľa charakteristických črt. Verím však, že ešte správnejšie je vidieť v Matke Tereze „sestru pátra Pia.“ Nespája ich len tá istá úcta Cirkvi, ale tiež rovnaký vír slávy zo strany svetovej verejnej mienky. Jeden sa vyznamenal telesným milosrdenstvom, druhá milosrdenstvom duchovným. Bolo správne, že Matka Tereza dnešnému svetu pripomenula, že

najväčšia chudoba nie je chudoba od vecí, ale chudoba od Boha, ľudskosti a lásky, slovom chudoba hriechu.

Charakteristickou črtou, ktorá najviac zblízuje týchto dvoch svätcov, je snáď presne tá istá dlhá temná noc, ktorú prežívali celý svoj život. Nezabudnem na dojem, ktorý som mal pri čítaní správy, zobrazenej na verajach chóru San Giovanni Rotondo, ktorou páter Pio opísal svojmu duchovnému otcovi skutočnosť stigiem. Zakončil ju parafrázovaním žalmu, ktorý hovorí: „Nekarhaj ma, Pane, v svojom rozhorčení a netrestaj ma v svojom hneve!“ (Ž 38, 2). Bol presvedčený, a toto presvedčenie ho sprevádzalo po celý život, že stigmy nie sú znamením zaľúbenia alebo prijatia zo strany Boha, skôr naopak, znakom odmietnutia a božím trestom za hriechy. Práve to mi otvorilo oči na mystickú veľkosť tohto môjho brata, o ktorého som sa dovtedy nie veľmi zaujímal.

Aby šírili svetlo, sa obe tieto duše museli prebijať životom v temnote, navyše presvedčení o tom, že „podvádzajú“ ľudí. Svätý Gregor Veľký hovorí, že znakom mimoriadnych ľudí je, že „v bolesti vlastného utrpenia nezabúdajú, že ľudia ich potrebujú; a kým trpezlivo znášajú nepriazeň osudu, ktorá ich postihla, myslia pritom na to, že je nevyhnutné vyučovať iných. Pripomínajú tak istých chýrnych lekárov, ktorí, sami postihnutí, zabúdajú na vlastné zranenia, a liečia druhých.“ Táto črta významne žiari v živote Matky Terezy i pátra Pia.

3. Nielen očistenie

Ale k čomu je tento zvláštny fenomén noci ducha, ktorý pretrváva prakticky celý život? Ide tu o niečo nové, čo prežili a vysvetlili učitelia minulosti, vrátane svätého Jána z Kríža. Táto temná noc sa nevysvetľuje tradičnou ideou pasívneho očišťovania, takzvaný očištec, ktorý je prípravou na osvietenie a zjednotenie. Matka Tereza bola presvedčená, že presne toto je jej prípad; myslela si, že jej „ja“ sa dá len ťažko prekonať, ak bol Boh nútený ju taký dlhý čas ponechať v takom stave.

Nebola to však pravda. Nekonečná noc niektorých moderných svätcov je prostriedkom ochrany, ktorý Boh vynašiel pre dnešných svätých, neustále žijúcich a pracujúcich pod drobnohl'adom médií. Je to azbestová sieť pre toho, ktorý musí kráčať uprostred plameňov; izolačný materiál, ktorý zabráňuje kontaktu s elektrickým prúdom, spôsobujúcim skrat.

Svätý Pavol povedal: „A aby som sa nevyvyšoval, bol mi daný do tela osteň“ (2 Kor 12, 7). Ten osteň v tele, ktorý bol Božím tichom, sa odhalil najúčinnejšie v Matke Tereze: uchránil ju pred akoukoľvek intoxikáciou, uprostred všetkých tých rečí sveta okolo nej, dokonca aj vo chvíli prijímania Nobelovej ceny za mier. „Vnútoraná bolesť, ktorú cítim,“ povedala, „je taká veľká, že nepocít'ujem nič zo všetkej tej publicity a rečí.“

I toto spája Matku Terezu a pátra Pia. Raz sa páter Pio pozrel z okna na dav zhromaždený na námestí a s údivom sa opýtal brata, ktorý stál pri ňom: „Ale kvôli čomu prišli všetci títo?“ a na odpoveď: „Kvôli vám, otče,“ chvatne odišiel s povzdychom: „Keby len vedeli...“

Ale je tu ešte oveľa hlbšia príčina, prečo táto noc trvá celý život: podobnosť s Kristom, účasť na temnej noci ducha, ktorú Ježiš prežíval v Getsemani a v ktorej zomrel na Kalvárii s výkrikom: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ V apoštolskom liste „Novo Millennio Ineunte,“ presne v súvislosti s „trpiacou tvárou“, pápež píše:

„Dôležitú pomoc v pohľade na toto tajomstvo môžeme dostať povedľa teologického bádania aj z veľkého dedičstva, ktorým je prežívaná teológia svätých. Oni poskytujú vzácne náznaky, ktoré nám umožňujú ľahšie prijať intuíciu viery, a to pod vplyvom zvláštnych osvietení, ktoré niektorí z nich dostali od Ducha Svätého, alebo aj prostredníctvom skúseností, ktoré získali sami z tých strašných stavov skúšky, ktoré kresťanská mystika opisuje ako "tmavú noc". Svätí nezriedka prežili čosi, čo sa podobá Ježišovej skúsenosti na kríži v paradoxnom spojení blaženosti a bolesti.“ (oficiálny preklad)

List sa zmieňuje o skúsenostiach svätej Kataríny Sienskej a Terezky Ježiškovej; teraz vieme, že by sme mohli spomenúť aj príklad Matky Terezy. Svoju skúšku videla viac ako odpoveď na túžbu prežívať „Žiznim (Sitio)“ Ježiša na kríži:

„Ak ti, môj Ježišu, moja bolesť a utrpenie, moja temnota a odlúčenosť poskytne trocha útechy, urob so mnou podľa tvojej vôle. ... Vtlač mi do duše a života utrpenie tvojho srdca. ... Chcem utíšiť tvoj smäd každúčkou kvapkou krvi, ktorú vo mne nájdeš. ... Prosim, neunúvaj sa čoskoro sa vrátiť. Som pripravená čakať na teba celú večnosť.“

Bolo by vážnou chybou sa domnievať, že život týchto bytostí bol samý smútok a trápenie. Dozvedeli sme sa, že „Novo Millennio Ineunte“ hovorí o „paradoxnom spojení blaženosti a bolesti.“ Títo ľudia niekde hlboko v duši prežívajú pokoj a radosť, inými nepoznanú, prameniaca v istote, silnejšej ako pochybnosť, že je to Božia vôľa. Svätá Katarína Genoa prirovnáva takéto utrpenie duší očistcu a hovorí, že ten ďalší „je taký veľký, že ho možno prirovnať len k pecku,“ ale že je v ňom „veľmi veľké uspokojenie“, ktoré sa dá prirovnať iba svätosti v nebi.

Radosť a pokoj, ktorá vyžarovala z tváre Matky Terezy, nebola maskou, ale odrazom hlbokkej jednoty s Bohom, v ktorej prebývala jej duša. To ona mylne vnímala svoj príbeh a nie ľudia.

[1] "Leggenda Perugina," 72 (Fonti Francescane, No. 1626)

[2] "Ammonizioni," VI (FF, No. 155).

[3] Father Joseph Neuner, S.J., "On Mother Teresa's Charism," Review for Religious, September-October 2001, vol. 60, No. 5 [following abbreviation: JN] (The documents quoted in this homily were graciously put at my disposition by the General Postulation of the Cause of Mother Teresa.)

[4] "There is so much contradiction in my soul, such deep longing for God, so deep that it is painful, a suffering continual -- yet not wanted by God, repulsed, empty, no faith, no love, no zeal. ... Heaven means nothing to me, it looks like an empty Place" (JN)

[5] "Giovanni Taulero, Omelia" 40 (ed. G. Hofmann, Johannes Tauler, Predigten, Friburgo in Br. 1961, p. 305).

[6] Cf. Father A. Huart, S.J., "Mother Teresa: Joy in the Night," Review for Religious, September-October 2001, vol. 60, No. 5 [following abbreviation: AH].

[7] "Today my soul is filled with love, with joy untold, with an unbroken union of love" (JN).

[8] "I have begun to love my darkness for I believe now that it is a part, a very small part, of Jesus' darkness and pain on earth" (JN).

[9] "The whole time smiling -- Sisters and people pass such remarks -- they think my faith, trust, and love are filling my very being. ... Could they but know -- and how my cheerfulness is the cloak by which I cover the emptiness and misery" (AH).

[10] "Apothegmata Patrum," Poemen 37 (PG 65, 332).

[11] G. Varangalakudy, "A sister for Gandhi," The Tablet, 11 October 2003, p. 12.

[12] St. Gregory the Great, Moralia in Job, I,3,40 (PL 75, 619).

[13] NMI, 27

[14] "If my pain and suffering, my darkness and separation give you a drop of consolation, my own Jesus, do with me as you wish. ... Imprint on my soul and life the suffering of your heart. ... I want to satiate your thirst with every single drop of blood that you can find in me. ... Please do not take the trouble to return soon. I am ready to wait for you for all eternity" (JN).

[15] Cf. St. Catherine of Genoa, "Trattato del Purgatorio," 4 (ed. Cassiano Carpaneto da Langasco, "Sommersa nella fontana dell'amore. Santa Caterina Fieschi Adorno," vol. 2, "Le opere," p. 96; cf. also vol. 1. "La vita," pp. 49 s.